

**ДНЗ «Одеський центр
професійно-технічної освіти»**

**Опорні конспекти з української
літератури**

для учнів з вадами слуху

***(цикл уроків вивчення життєвого
та творчого шляху І.С. Нечуя-Левицького)***

Підготувала – викладач української мови

та літератури Ладиженська С.В.

Методичні рекомендації

щодо використання опорних конспектів на уроках української літератури у групах учнів з вадами слуху

Залучення до звичайних загальноосвітніх навчальних закладів дітей з особливими потребами передбачає перегляд усіма учасниками цього процесу традиційних поглядів щодо організації роботи закладу. Одним із надважливих завдань успішної реалізації інклюзивного навчання є професійна підготовка викладачів, яким слід шукати нові підходи до подачі матеріалу, до системи опитування, і под..

Передусім, як на мене, необхідно мати бажання навчитися розуміти цих дітей, бо без позитивного ставлення самого викладача до даної категорії учнів, на успіх годі й сподіватися. Фахівці радять підходити до учня не з позиції, чого він не може через свою ваду, а з позиції, що він може, незважаючи на неї.

Української літератури – це той предмет, який дитина з вадами слуху може засвоїти абсолютно не гірше, ніж звичайна. Адже маючи навички читання текстів (хоч і невеликих за обсягом), вони здатні переказати сюжет, сформулювати тему, ідею, окреслити проблематику, дати характеристику героїв, та ін.. Питання лише у тому, як побудувати урок, якщо немає сурдоперекладача, а вчитель не володіє мовою жестів. Тут у пригоді стане опорний конспект, який містить чітко розписаний алгоритм роботи учня відповідно до передбаченої теми та поставлених завдань. Конспект містить умовні позначення, які вказують, що з даним текстом, завданням, питаннями, ілюстраціями до літературних творів слід робити. Такі конспекти мають бути на кожному робочому столі, у кожного учня.

Таким чином, адаптований спеціально для учнів з вадами слуху, опорний конспект, дає можливість викладачеві стисло та чітко подавати матеріал, а учням – краще його засвоювати

**Умовні позначення до опорного конспекту
з української літератури :**

_____ записати в робочий зошит

_____ розглянути, прочитати

_____ відповісти на питання

_____ накреслити схему або таблицю

_____ звернути увагу

_____ вивчити напам'ять

_____ завдання додому

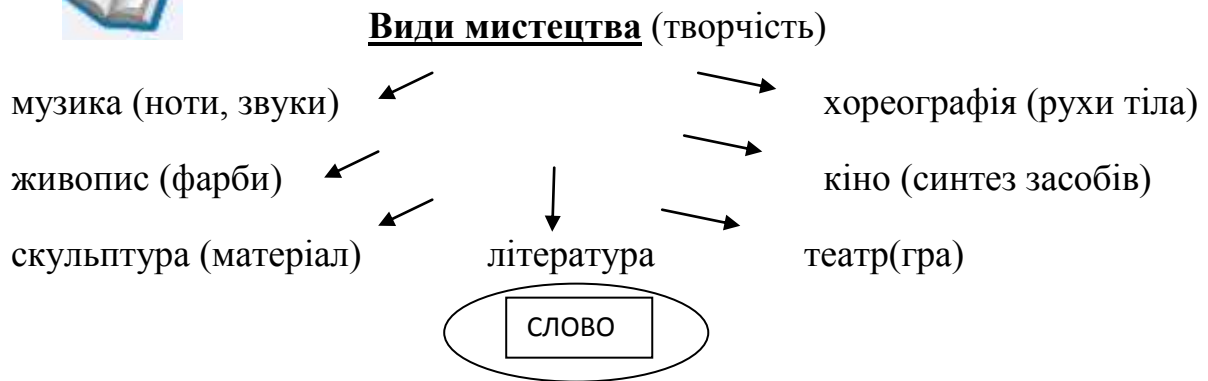

Тема: Література як вид мистецтва. Роди й жанри літератури.

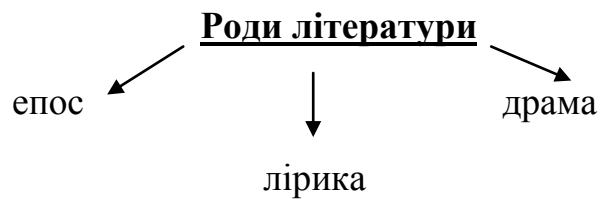
Періодизація української літератури.

Епіграф: «Життя коротке, мистецтво вічне»

Гіппократ

Література – це вид мистецтва, який за допомогою **слова** зображує дійсність.

Жанри літератури

Епос – роман, повість, оповідання, новела, нарис

Лірика – ода, сонет, верлібр

Драма – комедія, трагедія, власне драма

Періодизація літератури

Мистецтво, література є вірними супутниками історії, відображаючи, як у дзеркалі, події, героїв, моральні цінності й суспільні пріоритети кожної історичної доби. У своєму розвитку література пройшла великий шлях становлення, який можна поділити, відповідно до особливостей кожного етапу, на такі періоди:

1. **Давня література** (XI — перша половина XVIII ст.).
2. **Нова українська література** (друга половина XVIII — початок XIX ст.).
3. **Новітня література** (другої половини XIX — початку XX ст.)
4. **Сучасна література** (XX — початку XXI ст.)

Наведена періодизація характеризує розвиток писемної форми літератури. Проте довгий час моральні, естетичні, духовні багатства українського народу зберігалися в усній формі — у фольклорі.

Продовжіть речення.

1. Я переконаний , що художня література — це...
2. Мене вразило на уроці...
3. Я хотів би на уроці почути про ...

Урок №2

Тема: Умови розвитку української літератури другої половини

XIX ст. Життєвий та творчий шлях Івана Семенович Нечуя-Левицького.

Соціально-побутова повість «Кайдашева сім'я»

Суспільні та мистецькі події в Україні другої половини XIX ст.

Роки	Суспільні події	Мистецькі події
1861	Скасування кріпацтва	Творчість І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, І. Карпенка-Карого, І. Франка та інших письменників. Заснування журналу «Киевская старина» (1882). Україна у творчості художників Л. Жемчужникова, М. Клодта, В. Максимова, О. Саврасова, І. Рєпіна; творчість М. Пимоненка, А. Куїнджі, О. Мурашка, К. Трутовського. Розвиток музичного мистецтва (П. Сокальський, М. Лисенко, М. Мусоргський, С. Людкевич та ін.)
1861-1874	Земська, судова, міська реформи	
1863	Валуєвський циркуляр про заборону української мови	
1876	Емський указ про заборону української мови	
1885-1891	Поширення страйкового робітничого руху	
1886-1889	Поширення селянського руху; масове розорення селян, їх різке розшарування. Розвиток капіталізму в Європі	
1888	Указ Олександра III про заборону вживання української мови в офіційних установах	

Зробіть висновки щодо розвитку українського суспільства у другій половині XIX ст.

- Укласти за підручником хронологічну таблицю життєпису автора.

-Чи відзначили ви щось незвичайне в біографії письменника?

«Кайдашева сім'я»

Рік написання – 1868, друкування - 1879

Жанр – соціально-побутова повість

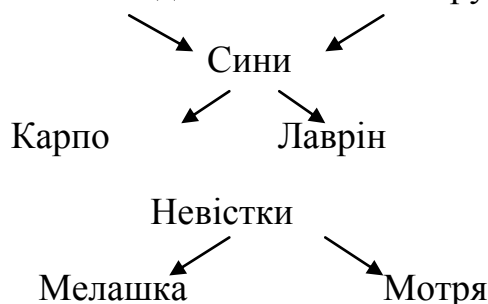

Соціально-побутова повість — це такий художній твір, в якому картини родинного життя й побуту героїв зображені на фоні якихось соціальних подій чи зв'язані з певними суспільними обставинами й пояснюються ними.

Тема – зображення картин побуту родини після реформи 1861 року, боротьба за дрібновласницькі інтереси.

Персонажі - Батько Омелько Кайдаш Мати Маруся Кайдашиха

I глава	II глава	III глава
Опис села Семи-гори, портретні характеристики старого Кайдаша, синів Карпа й Лавріна, Кайдашихи; розмова братів про дівчат; розмова в шинку про крутий горб і потребу його розкопати	Карпо залицяється до Мотрі Довбишівни; брати вирішують не розкопувати горб, як звелів батько. Старі Кайдаші йдуть на розглядини до Мотрі. Кайдашиха хвалиться своїми «слухняними» синами	Карпо й Мотря одружуються. Свекруха стала повчати Мотрю, як хазяйнувати, командувати нею, звалила на невістку всю важку роботу. Мотря перестала користися. Сварка через недодарений обід і неметену хату. Кайдашиха забрала собі полотно, яке пряли разом
експозиція	розвиток дії	зав'язка

IV глава
Восени у Мотрі народився син, який трохи помирив невістку й свекруху. Коли стали шити сорочки, Маруся відрізала собі тонкого полотна, а Мотрі — грубого. Тоді невістка стала прясти собі окремо. Сварка за мотовило. Бійка Карпа з батьком. Мотря почала варити обід окремо для своєї сім'ї. Нова сварка. Кайдаш відрізняє синову сім'ю, добудувавши хату
розвиток дії, кульмінаційні моменти

Читати повість, зробити цитатну характеристику героїв

Тема: *Повість «Кайдашева сім'я». Реалізм твору, сучасна (вічна) актуальність проблеми батьків і дітей*

Епіграф: «Читав – наче погожу воду у спеку пив. Яке знання народних звичаїв, народного життя.» М.Коцюбинський.

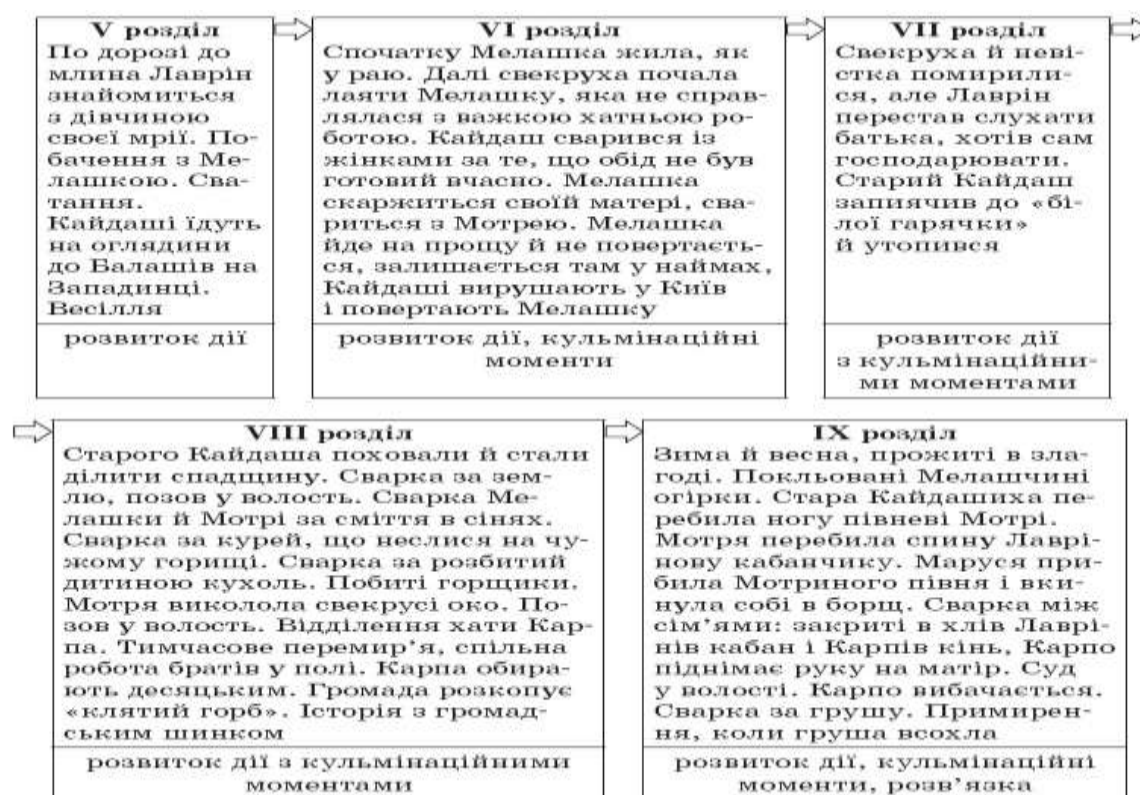

Яке ж враження справив твір на вас? чому його називають «сміхом крізь сльози»?

Яка приказка(прислів'я), на вашу думку, найбільше характеризує повість?(Згода будує, а незгода руйнує. Не плюй у криницю: прийдеться водиці напитися. Моя хата скраю – нічого не знаю. Мир та лад – великий клад.)

Розглядаємо сюжетний ланцюжок

Чому Нечуя-Левицького називають майстром у змалюванні характерів Кайдаша та Кайдашихи, Карпа і Лавріна, Мотрі й Мелашки?

Робота з текстом повісті

За поданим цитатним матеріалом упізнайте героя повісті:

- «Була вже не молода, але й не стара, висока, рівна, з довгастим лицем, з сірими очима, з тонкими губами та блідим лицем...»
- «Широке лице було сухорляве й бліде, наче лице в ченця.»
- «Висока на зріст, рівна станом, але не дуже тонка. З кремезними ногами, з рукавами, позакачуваними по лікті, з чорними косами, вона була ніби намальована на білій стіні.»

4. «Невеличка на зріст, але рівна, як струна, гнучка, як тополя, гарна, як червона калина, довгообраза, повновида, з тонким носиком. Щоки червоніли, як червонобокі яблучка, губи були повні та червоні, як калина. На чистому лобі були ніби намальовані веселі тонкі чорні брови, густі – прегусті, як шовк».

5. «Молоде, довгасте лице було рум'яне. Веселі сині, як небо, очі світилися привітно й ласкаво. Тонкі брови, русяві дрібні кучері на голові, тонкий ніс, рум'яні губи – все дихало молодістю парубочою красою. Він був схожий з виду на матір.»

6. «...Пишала губи. Осміхалася, сипала облесливими словами, наче дрібним горохом»

7. «Він ніколи не сміявся гаразд, як сміються люди, а його насуплене жовтувате лице не розвиднялось навіть тоді, коли губи осміхались.»

ТЛ (теорія літератури)

Система образів-персонажів

- Головні – мають повноцінні самостійні характери;
- Другорядні – беруть активну участь у розвитку сюжету, але їм приділяється менше авторської уваги;
- Епізодичні – з'являються в одному чи кількох епізодах; не наділені самостійними характерами.

Персонажі можуть:

- протиставлятися;
- бути «двійниками»
- мати паралельні долі,
- мати долі, що перехрещуються

1. Назвіть головних та епізодичних персонажів повісті.

2. Хто з них вам більше сподобався? Чому?

3. Хто з героїв повісті змінює свій характер з лагідного на сварливий протягом оповіді?

4. Чи вірите ви, що разом із засохлою грушею припинилися сварки між Кайдашами?

5. Які проблеми, порушені у творі І. Нечуя-Левицького, є тогочасними, а які — вічними?

Висновки: Повість хоч і весело читається, але це сумна оповідь про долю українського села другої половини 19ст., це гірка правда про згубність егоїзму, висміювання гірших рис національного характеру. Водночас тут прочитується й справжній гімн українському світові з його неповторною природою, життєрадісною, поетичною людською душею, багатущою мовою, мелодійною піснею. Мабуть, усі ці риси й зумовили безкінечну популярність цього твору.

Прочитати повість, переказати усно епізод, який найбільше сподобався.
Переглянути кінофільм «Кайдашева сім'я» .

Урок №4

Тема: Утвердження цінностей національної етики засобами комічного у повісті І.С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я»

Продовжіть речення: Щоб не стати сучасними Кайдашами, треба...

- 1) Ким за родом занять був Омелько Кайдаш?
- 2) Яких рис характеру Маруся Кайдашиха набралася від панів, у яких довго служила?
- 3) Для чого старий Кайдаш постився по п'ятницях?
- 4) Коли Карпо вперше підняв руку на батька?
- 5) Чим закінчилася сварка Карпа з батьками?
- 6) Чому Кайдашиха була незадоволена оглядинами в Балашів на Западинцях?
- 7) Що підтримувало Мелашку в домі Кайдашів?
- 8) Де Мелашка залишилася в Києві, коли не повернулася додому з прощі?
- 9) Чому і яке нещастя трапилося зі старим Омельком Кайдашем?
- 10) Як покарали Мотрю за те, що виколола око свекрусі?
- 11) Коли розкопали «клятий горб»?
- 12) Через що Кайдаші постійно сварилися?

За думкою дослідника Володимира Панченка, «Кайдашева сім'я — це модель усієї України». Змінилися часи, а повість Нечуя-Левицького актуальна і досі. Нечуй-Левицький блискуче розкрив деякі небажані, негативні риси нашої національної вдачі, які були притаманні не тільки українцям середини XIX століття. Україна початку XXI століття теж залишається схожою на Кайдашеву сім'ю. Отже, письменникові вдалося показати те, що, на жаль, швидко не зникає.

Позитивне	Негативне
Здатність до справжнього кохання, ніжність, поетичність; працелюбність, прив'язаність до землі, до хліборобської праці; майстровитість; любов до дітей; рішучість у відстоюванні своєї людської гідності (Мелашка, почасти Мотря)	Пияцтво, забобонність; егоїзм; покладання в громадських справах на тезу «якось-то воно буде», «моя хата скраю»; довірливість (історія із шинком); жадібність, заздрість

Знову звертаємося до думки В. Панченка: «Важливим елементом українського селянського світу, який постає зі сторінок повісті, є сміхова культура. Джерелом комічного завжди є невідповідність, життєва суперечність: між метою — і засобами, формою — і змістом, діями — і обставинами. Сміючись, ми немовби підносимося над цими суперечностями, оволодіваємо ними. Наш сміх над сторінками «Кайдашевої сім'ї» — це своєрідний виклик безглуздості тієї домашньої війни, яка, по суті, знищує родину. Він здатен очищувати, лікувати, допомагати звільнитися від життєвої скверни».

Гумор — це...

Сатира — це...

Отже, проаналізуємо засоби комічного, до яких вдається автор.

Засіб комічного	Приклад із тексту
Використання комічних ситуацій, сцен (нагадують народні анекдоти або навіть невеличкі інтермедії)	Мотря з курячими яйцями в пазусі на горищі в Кайдашихи, помилкове залицяння ченця до баби Палажки, поїздка Кайдашів на розглядини на Западинці тощо
Широке вживання комічних діалогів	Карпо і Лаврін розмовляють про дівчат і вибір майбутніх дружин; розмова Кайдашихи з малими дітьми Балашів під час оглядин тощо
Використання кумедних описів	«В хаті стало тихо, тільки борщ бризкав вряди-годи здоровими бульками, неначе старий дід гарчав, а густа каша ніби стогнала в горщику, підіймаючи затужавілий вершок угору.»
Вживання незвичайних епітетів, смішних і дотепних словосполучень та слів	«Видроока Кайдашиха», «пані економша». Мотря тримала за пазухою «делікатний крам» — яйця; Кайдашиха вдарилася у Балашів об одвірок і зробила на очіпкові «правдиві Западинці»; «свекрушище» тощо
Застосування контрасту або невідповідності між піднесеним, героїчним характером розповіді і тими дріб'язковими, нікчемними вчинками героїв, про які йде мова; вживання різних стилів мовлення	«Не чорна хмара з синього моря наступала, то виступала Мотря з Карпом з-за своєї хати до тину. Не сиза хмара над дібровою вставала, то наближалась до тину стара видроока Кайдашиха...»; «В тебе, Лаврін, молоко на губах не обсохло, а ти брехню завдаєш преподобним жонам»; «Пом'яни, Господи, раба Божого Омелька, та ті книжки, що в церкві читають: ермолой, бермолой, савгирю і ще тую, що телятиною обшита. Хрест на мені, хрест на спині, уся в хрестах, як овечка в реп'яхах...»
Використання жартівливих народних прислів'їв, приказок, фразеологізмів	Лаврін говорить Мотрі: «Хіба ж ми просили твою курку на наше сідало? Чи шапку перед нею здіймали, чи що?»; у Мелашки, коли вона місить тісто, «дядьки з носа виглядають»; Кайдашиха запросила бабу-знахарку до хворого чоловіка, а та так загоріла на жнивах, що Маруся подумала: «Чорна, як сам чорт, ще перелякає мого чоловіка»

Вміти характеризувати героїв, зіставляти їх образи, визначати й пояснювати роль засобів комічного. Заповнити таблицю.

Герой твору	Риса характеру	Цитата, що підтверджує
Омелько	трудолюбивий	«...З-під рукавів було видно здорові, загорілі, жилаві руки»

Контроль знань

Про яку ситуацію з повісті «Кайдашева сім'я» свідчить дана ілюстрація?

1.

4.

2.

5.

3.

6.

7

8

9

10